

Spesialoperasjon: Ukraina og Russland 2004–2023

John Færseth
Oslo: Humanist forlag 2023
341 sider. ISBN 9788282822565

Omtalt av **Pål Kolstø** [professor emeritus, Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk, Universitetet i Oslo, pal.kolsto@ilos.uio.no]

John Færseth har fulgt utviklingen i Ukraina over mange år og øser av sine omfattende kunnskaper i boken *Spesialoperasjon: Ukraina og Russland 2004–2023*. Selv om hovedfokuset, slik tittelen antyder, ligger på krigen mellom Ukraina og Russland fra 2014 og frem til i dag, starter han fremstillingen med Oransjerevolusjonen i 2004. Det er det gode grunner til. Færseth får overbevisende frem hvordan Ukraina har vært en slags *idée fixe* for Vladimir Putin (og også for svært mange andre russere) i lang tid. Mens de har kunnet avfinne seg med at andre deler av Sovjetunionen løsrev seg, har tapet av Ukraina gitt dem sterke fantomsmerter. Oransjerevolusjonen var et resultat av Putins første eklatant mislykkede forsøk på å kontrollere ukrainsk politikk. Han fikk så en ny nesestyver med Verdighetsrevolusjonen i 2014, og endte opp med å lansere en fullskala invasjon i 2022.

Det kompliserte forholdet mellom Russland og Ukraina har mange fasetter – økonomisk, kulturelt, religiøst, sikkerhetspolitisk, militært osv. – og det er lett å gå seg vill i alle detaljene. Færseth er innom alle disse aspektene, men klarer likevel å holde fokus. Fremstillingen er i hovedsak kronologisk, men tidvis tematisk for å

kunne ta ett aspekt av gangen. Dette fungerer generelt fint: Det eneste stedet hvor jeg følte at det glapp, var da Roserevolusjonen i Georgia i 2003 ble behandlet etter Oransjerevolusjonen i 2004. Det er all grunn til å tro at Roserevolusjonen var en viktig forløper og inspirasjonskilde for demonstrantene på Majdan-plassen i Kyiv.

Svært mange politisk interesserte nordmenn og andre skandinaver vil sikkert kunne nikke gjenkjennende til svært mye av det Færseth forteller om og kanskje tenke at «dette har vi jo hørt før». Men dette er veldig ofte stoff vi har støtt på i hundretalls forskjellige avisartikler, og det er svært nyttig å få det presentert i én samlet fremstilling. Færseths bok er ikke bare en nyttig oversikt over hva som har skjedd når og hvor, men trekker også linjer mellom begivenhetene og får frem viktige sammenhenger som avislesing ikke kan gi på samme måten. Boken er ikke bare en krønike, men også en analyse. Ved viktige hendelser legger Færseth frem flere alternative eller supplerende forklaringer. I de tilfellene der vi ikke klart kan vite hva som har skjedd, eller hvorfor, skriver han ofte «angivelig», «sannsynligvis» eller lignende, han tar sjelden munnen for full. Noen få ganger forsøker han å krype inn i Putins hode – («Putin var rasende og forvirret over Oransjerevolusjonen», s. 69) – men i hovedsak avstår han fra slike psykologiserende tolkninger.

Tatt i betraktning hvilke dramatiske begivenheter Færseth forteller om, især etter 24. februar i fjor, er det bemerkelsesverdig hvor nøktern forfatterens stil er. Den kraftige opptrappingen av undertrykkelse av opposisjonen og krigsmotstandere etter invasjonen – med trusler om opptil 15 års fengsel for å demonstrere mot «spesialoperasjonen» – vitner etter hans oppfatning om at «det russiske regimet hadde tatt skrittet fra autoritært til totalitært» (s. 264). Selv om noen sikkert vil mene at vi fortsatt bør holde fast ved at Putin ikke er våre dagers Stalin, vil jeg likevel mene at han kan ha dekning for sin påstand. «Spesialoperasjonen» markerer et klart vendepunkt i Russlands historie.

Færseths bok er folkeopplysning og populærvitenskap, ikke forskning. Han har mer enn syv sider med bibliografi bakerst i boken, men ytterst få påstander er belagt med referanser. Han kan vel heller ikke påberope seg noen oppsiktsvekkende nye funn. Men på mange andre måter lever han opp til idealene om vitenskape-lighet, ikke minst med sin nøkternhet og etterrettelighet. Det kunne sikkert være fristende å fremstille alle ukrainere som har stått opp mot russisk press som helter, men Færseth stikker ikke under en stol at også Oransjerevolusjonens to frontfigurer, Viktor Jusjtsjenko og Julija Timosjenko, har gjort utrolig mye dumt, ikke minst i behandlingen av hverandre.

Et par enkle grep kunne gjort boken enda mer anvendelig. Siden en av dens styrker er å gi en samlet oversikt over forholdet mellom Russland og Ukraina de siste 20 årene, hadde det vært veldig kjekt med en indeks bak, slik at man lett kunne finne tilbake til personer og begivenheter og sjekke i hvilke sammenhenger de opptrer. Jeg antar at behovet for å få boken raskt ut er en av grunnene til at et slikt stikkordregister glimrer ved sitt fravær. Men forhåpentlig vil boken kunne komme ut i flere opplag, og forlaget kan rette opp denne forsømmelsen. Jeg kunne også ønske meg

at innholdsfortegnelsen var fyldigere og tok med alle underkapitlene. Også det ville gjøre det lettere å bruke boken som oppslagsbok når man har lest den ferdig første gang, samt gjøre det lettere å selge den inn som lærebok på høyskoler, noe den ellers kan egne seg vel til med sitt klare språk og pedagogiske form.

Forsiden på boken viser en «Z» i St. Georg-ordenens farger sort og oransje på mørk bakgrunn. Dette er jo et sentralt symbol på «spesialoperasjonen», men jeg stusset likevel over at forlaget ikke har valgt et bedre blikkfang. Det er jo svært mange dramatiske begivenheter som skildres og som kunne gjengis. Men her ble jeg nedstemt av kona, som mente at det dystre omslaget står til det dystre innholdet i boken.